

УДК 378:316.65

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ ТА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ірина Бойко

аспірантка кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ, Україна

ORCID 0000-0001-8393-253X

pedagog.ua.i@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку комунікативної компетентності особистості. Наразі через активний розвиток цифрових технологій важливого значення набувають цифрові форми комунікації, отже видозмінюються зміст та структура поняття комунікативної компетентності. Саме тому на часі переосмислення змісту поняття «комунікативна компетентність», усвідомлення його нових компонентів, переформатування наявних складників, що вимагає аналізу нових освітніх та професійних стандартів, прийнятих в останні роки в Україні, сучасних наукових розвідок з метою обґрунтування й осмислення сучасного контексту, що й становить мету даної статті.

Проаналізовано низку вітчизняних та іноземних документів (Державний стандарт початкової освіти (2018), Державний стандарт базової середньої освіти (2020), професійні стандарти «Викладач закладу вищої освіти» (2024), «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), Європейську довідкову рамку ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018 р.), Європейську рамку особистісної, соціальної та навчальної ключової компетентності (2020) та ін.) з метою визначення нових підходів до тлумачення ключового поняття. Аналіз наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних вчених створив науково-теоретичне підґрунтя для усвідомлення сутності комунікативної компетентності й дозволив з'ясувати, що цей педагогічний феномен вивчався багатьма авторами, в останні десятиліття був предметом численних дисертаційних робіт, монографічних досліджень, теоретичних та емпіричних наукових розвідок тощо. Власне тлумачення поняття «комунікативна компетентність» надано фахівцями психолого-педагогічних наук, соціології, культурології тощо. Зроблено висновок, що існують різні підходи до визначення змісту цього поняття. Переважна більшість науковців визначає його як сукупність знань, умінь та навичок, які забезпечують ефективне спілкування; або як здатність встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми; або як набір комунікативних здібностей в системі внутрішніх ресурсів особистості. Відзначимо, що загальним чинником, що об'єднує всі тлумачення комунікативної компетентності є спілкування, тобто міжособистісна діяльність суб'єктів комунікативних дій.

Ключові слова: комунікативна компетентність; комунікація; спілкування; освітні стандарти; професійні стандарти; дисертаційні дослідження; вчитель; викладач ЗВО.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблеми розвитку комунікативної компетентності особистості на сьогодні активно обговорюються у науковому обігу, їх актуальність підкреслюється виокремленням цієї компетентності як однієї із ключових компетентностей для навчання впродовж

життя. Про значущість комунікаційних процесів для освіти, професійної реалізації та повсякденного життя йдеться в Державному стандарті початкової освіти (2018), Державному стандарті базової середньої освіти (2020), професійних стандартах «Викладач закладу вищої освіти» (2024), «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), у Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя / Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning (2018 p.), Європейській рамці особистісної, соціальної та навчальної ключової компетентності / LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence (2020) та інших вітчизняних та іноземних законодавчих та рамкових документах. Наразі через активний розвиток цифрових технологій важливого значення набувають цифрові форми комунікації, отже видозмінюються зміст та структура поняття комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування й розвитку комунікативної компетентності здобувачів різних рівнів освіти привертають увагу багатьох дослідників, як вітчизняних (В. Бабенко, Л. Бірюк, Н. Волкова, Ю. Вторнікова, Г. Дегтярєва, О. Павленко, І. Пінчук, О. Семенов, С. Скворцова, О. Тур та ін.), так і іноземних (V. Bagarić, M. Balconi, C. Esse, O. Hargie, C. Kiessling, G. Fabry та ін.).

Доцільно назвати також низку дисертаційних досліджень останніх років, у яких висвітлюються ті чи інші аспекти формування й розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти різних рівнів освіти: від дошкільної до вищої. І. Баранець вивчала комунікативну компетентність дітей старшого дошкільного віку (Баранець, 2022), Н. Соняк – комунікативну компетентність молодших школярів (Соняк, 2018). Привертає увагу науковців і питання формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців: учителів початкових класів (Зверєва, 2021), учителів музичного мистецтва (Лупак, 2021) та ін.

Стрімкий розвиток цифрових технологій в останні роки, зокрема штучного інтелекту, віртуальної реальності, хмарних технологій тощо, процеси глобалізації суспільства, зміцнення міжнародних наукових контактів – усе це сприяє змінам у формах комунікації, освітньої, наукової, професійної. Саме тому на часі переосмислення змісту поняття «комунікативна компетентність», усвідомлення його нових компонентів, переформатування наявних складників, що вимагає аналізу нових освітніх та професійних стандартів, прийнятих в останні роки в Україні, сучасних наукових розвідок з метою обґрунтування й осмислення сучасного контексту, що й становитиме мету даної статті.

Методологічну базу дослідження становить низка науково-теоретичних методів: пошуково-аналітичний – для розгляду психолого-педагогічної наукової та навчально-методичної літератури з питань розвитку комунікативної компетентності; порівняльно-типологічний – для порівняння традиційного тлумачення поняття «комунікативна компетентність» із сучасними, інноваційними, зокрема цифровими, підходами; рефлексивний – для осмислення перебігу трансформаційних процесів сучасної педагогічної теорії і практики; метод структурування – для виокремлення сучасних складників комунікативної компетентності особистості.

Виклад основного матеріалу. Вивчення сутності й осмислення поняття «комунікаційна компетентність» слід почати з аналізу нормативно-правових документів, зокрема вітчизняних освітніх стандартів, затверджених в останні роки, оскільки досліджуване явище входить до переліку ключових компетентностей.

У Державному стандарті початкової освіти (2018), Державному стандарті базової середньої освіти (2020) комунікативна компетентність тлумачиться передусім як мовна компетентність, що передбачає вільне володіння державною мовою та здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами. Зазначено також перелік відповідних вмінь, серед яких уміння здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів і жанрів мовлення, типів мовної взаємодії, здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей (Державний стандарт базової середньої освіти, 2020).

Відзначимо, що низка якостей комунікативної компетентності входить до наскрізних умінь (*soft skills*), які стосуються всіх ключових компетентностей: читати з розумінням; висловлювати власну думку в усній та письмовій формі, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії; критично і системно мислити; логічно обґрунтовувати позицію; співпрацювати з іншими тощо. Отже, комунікативна компетентність знаходиться на перетині ключових та трансверсальних компетентностей.

Як відомо, здобувачі вищої освіти, які отримуються диплом магістра за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, можуть працювати на різних посадах у закладі загальної середньої освіти, а також як науково-педагогічні або

педагогічні працівники закладу вищої освіти. Тому нами було проаналізовано відповідні професійні стандарти та зроблено висновок, що сформована комунікативна компетентність є невід’ємною вимогою професійних стандартів викладача закладу вищої освіти та вчителя закладу загальної середньої освіти. Так, аналізуючи професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти» (2024) з точки зору необхідності розвитку комунікативної компетентності педагога, ми відзначили, що у переліку трудових функцій викладача ЗВО комунікативні уміння й навички займають провідне місце. Зокрема, трудова функція А – «викладання, консультування та керівництво практичною підготовкою здобувачів вищої освіти» – передбачає сформовані навички обирання та застосування методів, технологій та засобів (у т. ч. цифрових) викладання; організації індивідуальної та групової роботи здобувачів; залучення здобувачів ВО до активної участі в освітньому процесі; навички донесення інформації та взаємодії зі здобувачами. Трудова функція Д – «планування та виконання наукових/науково-технічних/дослідницьких/творчих проєктів» – передбачає сформовані навички взаємодії з групою та стейкхолдерами, обґрунтування позиції, вміння презентувати результати проєктної діяльності та ін.; функція Є – організація і участь в заходах (освітніх, наукових, методичних, профорієнтаційних, культурно-мистецьких) – вимагає розвинених навичок взаємодії, групової роботи, узгодження інтересів та позицій різних сторін тощо (Професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти», 2024).

У професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024) мовно-комунікаційна компетентність названа першою із загального переліку, вона передбачає вільне володіння вчителем державною мовою, вміння комунікувати усно й письмово, застосовувати прийоми й методи збагачення мовлення здобувачів освіти для висловлювання ними думок, почуттів і ставлень, сприяння мовленнєвій творчості здобувачів освіти, комунікувати з учасниками освітнього процесу державною мовою для здійснення професійної діяльності.

Вчитель ЗЗСО повинен мати розвинену здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні уміння й навички здобувачів освіти, здатність до взаєморозуміння / міжособистісної взаємодії / засобами активної і пасивної комунікації; взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, застосовуючи конструктивну комунікацію, сприяти налагодженню конструктивної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Що стосується всіх інших компетентностей вчителя ЗЗСО, всі вони вимагають використання навичок ефективної комунікації для досягнення навчальних цілей в освітньому процесі, застосування комунікативних практик для пояснення навчального матеріалу й умінь

організовувати комунікацію між здобувачами освіти з навчальною метою, використовувати комунікацію як інструмент формування у здобувачів освіти ціннісних ставлень, спілкуватися з учасниками освітнього процесу на засадах конструктивної та безпечної взаємодії, принципах культури діалогу. Важливо також, що на сучасному етапі цифровізації освіти серед вимог професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти названо вміння комунікувати з учасниками освітнього процесу, використовуючи різні електронні (цифрові) засоби й сервіси, тобто цифрова комунікація (Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», 2024).

Отже, професійна діяльність педагога на рівні закладу загальної середньої чи вищої освіти потребує сформованої та розвиненої комунікативної компетентності, яка забезпечує різні боки професійної діяльності вчителя / викладача.

Аналіз наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних вчених створив науково-теоретичне підґрунтя для усвідомлення сутності комунікативної компетентності й дозволив з'ясувати, що цей педагогічний феномен вивчався багатьма авторами, в останні десятиліття був предметом численних дисертаційних робіт, монографічних досліджень, теоретичних та емпіричних наукових розвідок тощо. Власне тлумачення поняття «комунікативна компетентність» надано фахівцями психолого-педагогічних наук, соціології, культурології тощо. Вивчення наукової літератури дозволило дійти висновку, що існують різні підходи до визначення змісту цього поняття.

По-перше, один із поширених підходів ґрунтується на розумінні комунікативної компетентності як здатності до мовленнєвої діяльності, тобто її лінгвістичному наповненні. Наприклад, так вважає Г. Дегтярьова, на думку якої досліджуване явище виявляється в знанні правильного вживання мовних одиниць в усному та писемному мовленні, ознак ораторського та ділового спілкування, обізнаності прийомів вербальної взаємодії; в умінні демонструвати приклади конструктивної взаємодії та співробітництва з іншими людьми, кооперації зусиль заради досягнення спільних цілей, толерантного ставлення до інших поглядів тощо; у використанні засобів комунікації; у готовності до постійного вдосконалення компонентів мовленнєвої компетенції; у демонстрації ефективних стратегій спілкування залежно від ситуації; у здатності проводити самокорекцію (Дегтярьова, 2016).

Аналогічної думки додержується також Н. Зверева, яка надає узагальнене визначення: комунікативна компетентність є здатністю вільно оперувати знаннями мовної системи в різних сферах людського буття (приватній,

навчальній, професійній, соціальній тощо) (Зверева, 2021, с. 173].

У дисертаційному дослідженні В. Босої (2018) поняття комунікативної компетентності практично ототожнюється з мовленнєвою, авторка підкреслює, що саме знання якомога більшої кількості мов зумовлює реалізацію всіх викладених у змісті комунікативної компетентності характеристик.

Зауважимо, що мовний аспект у змісті комунікативної компетентності акцентується переважно у дослідженнях, пов'язаних із професійною підготовкою майбутніх учителів-філологів та формуванням іншомовної компетентності.

Другий підхід до тлумачення сутності комунікативної компетентності ґрунтується на психологічній категорії «спілкування», акцентує саме комунікативний аспект, а також психологічні компоненти самосвідомості, самоконтролю, емпатії, важливе значення надається здатності усвідомлювати та визнавати власні почуття, а також почуття інших, здатності до самомотивації та керування власними емоціями, співвідношенню раціонального та емоціонального у спілкуванні.

Наприклад, Н. Голуб справедливо вважає, що комунікативна компетентність не існує поза межами комунікації й визначають її як особистий досвід (практику) взаємодії з людьми в процесі розв'язання типових для віку комунікативних завдань в інших (поза межами навчання) суспільних сферах, що сприяє успішному поетапному входженню особистості в соціум і формуванню готовності його до повноцінного функціонування в суспільстві (Голуб, 2011, с. 221). Н. Кондратенко аргументовано стверджує, що комунікативна компетентність загалом становить комунікативний потенціал особистості, який характеризує її комунікативні здібності, можливості та визначає якість, успішність її спілкування в різних сферах життєвої діяльності (Кондратенко, 2018, с. 19).

Комунікаційний аспект виділяє у своєму визначенні й О. Боровець, розуміючи комунікативну компетентність як здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, що включає систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії (Боровець, 2016, с. 83).

О. Пінчук, аналізуючи поняття іншомовної комунікативної компетентності, виокремлює серед її компонентів власне *комунікативну компетентність*, яку тлумачить дуже вузько: як комунікативні вміння, які дозволяють установлювати контакт зі співрозмовником, керувати ситуацією взаємодії із суб'єктом іншомовної комунікації, та культуру мовлення; науковиця

вважає комунікативну компетентність домінують серед інших складників іншомовної комунікативної компетентності (дискурсивна, соціолінгвістична, стратегічна, лінгвістична, прагматична), оскільки комунікація – необхідна умова й спосіб реалізації інших компетентностей і різновидів діяльності (Пінчук, 2021).

Ефективне спілкування та здатність встановлювати контакти є провідними якостями у визначенні досліджуваного явища в багатьох наукових розвідках вітчизняних вчених. Таке розуміння комунікативної компетентності цілком поділяє О. Семеног, яка тлумачить цю якість особистості як здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, певну сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, передбачають уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера у процесі спілкування (Семеног, 2015). На особливому значенні адекватності спілкування у різних ситуаціях, з урахуванням наявних у людини відповідних культурних зразків взаємодії наполягає Н. Ничкало (2013), виділяючи міжкультурний та комунікаційний рівні комунікативної компетентності.

У вітчизняному науковому обігу також поширеними є споріднені поняття:

– *професійна комунікативна компетентність*, яка на думку дослідників (А. Білоусов, І. Клак та ін.) є прикладним напрямом педагогіки як наукової галузі знань про закономірності навчання та виховання, що становить собою сукупність педагогічних норм і правил, які визначають специфіку професійної комунікативної поведінки та професійної комунікативної діяльності майбутніх учителів (Клак, 2015). Професійна комунікативна компетентність передбачає наявність двох основних груп умінь: власне комунікативних і професійно-комунікативних;

– *соціально-комунікативна компетентність*, що тлумачиться як динамічна комбінація соціально-комунікативних знань, вмінь, досвіду та особистісних якостей і здібностей, які забезпечують інтеграцію фахівця в соціально-професійну сферу, його успішну професійну самореалізацію на засадах поєднання соціального характеру, змісту та комунікативної складової фахової діяльності (Самборська, 2018, с. 3);

– *професійно-педагогічна комунікативна компетентність*, що є синонімічним для ключового поняття нашого дослідження, оскільки ми вивчаємо комунікативну компетентність магістрів спеціальності 011 освітні, педагогічні науки в професійному контексті. Це педагогічне явище вивчають як інтегративне особистісне утворення, що розглядається як результат сформованості професійних компетенцій та особистісних якостей

(доброзичливість, тактовність, емпатійність, об'єктивність, толерантність, організованість, ініціативність тощо) майбутнього вчителя, які дозволяють установлювати психологічний контакт із школярами, їхніми батьками та колегами; логічно, науково та стисло передавати предметну інформацію; керувати процесом спілкування та організовувати педагогічно доцільну взаємодію; виховувати гармонійно розвинену особистість, творчо вирішувати педагогічні завдання, що виникають в освітньому процесі (Когут, 2015, с. 6–7).

У зарубіжному науковому обігу комунікативну компетентність вивчено з різних боків. Основна увага приділяється мовним та комунікативним аспектам. С. Vorwerg (2015) визначає досліджуване явище як здатність людини ефективно та належним чином спілкуватися в різних контекстах, охоплюючи всі аспекти мови, включаючи соціальні та когнітивні здібності, окрім граматичних правил. Науковець вважає, що комунікативну компетентність можна описати як потенціал особистості успішно виконувати комунікативну поведінку з точки зору досягнення мети та прийнятності. Ця здатність лежить в основі, а також передбачає реальну продуктивність у комунікативних ситуаціях, яка, навпаки, може розглядатися як прояв цієї основної компетентності. Відповідно, комунікативна компетентність містить як знання, необхідні для спілкування, так і вміння реалізувати ці знання.

Більшість іноземних дослідників вказують на тісний зв'язок комунікативної компетентності з іншими: соціальною (social), міжпредметною (intersubjective), міжособистісною (interpersonal), соціолінгвістичною (sociolinguistic), метафоричною або образною (metaphoric) компетентностями. У структурі комунікативної компетентності дослідники виділяють також прагматичну (pragmatic) складову – це результат мовної соціалізації, здатність продукувати та розуміти висловлювання (дискурс), які є адекватними соціокультурному контексту, у якому відбувається взаємодія (Kecskes, 2013). R. Nordquist (2024) підкреслює значення прагматичної компетентності, яка, на його думку, є фундаментальним аспектом більш загальної комунікативної компетентності, здатністю ефективно використовувати мову відповідно до контексту. Специфічною формою комунікативної компетентності є міжкультурна (intercultural) компетентність, необхідної для спілкування між культурами.

С. Kiessling & G. Fabry (2021) тлумачать комунікативну компетентність як здатність досягати комунікативних цілей у соціально відповідний спосіб, здатність вибирати та застосовувати навички, які є відповідними та ефективними у відповідному контексті, включаючи вербальну та невербальну поведінку.

Застосування комунікативної компетентності є послідовним, тобто різні процеси та дії координуються в типовій послідовності та вимагають відповідного часу та контролю конкретної поведінки. На нього впливає поведінка іншої особи та контекст і вимагає готовності та бажання спілкуватися з іншою особою на благо всіх.

Отже, поняття «комунікативна компетентність» в іноземному науковому обігу передусім використовується в лінгвістиці та соціолінгвістиці й розглядається як здатність спілкуватися в різних соціальних, соціокультурних контекстах. Це доводять наявні підходи до структурування досліджуваного феномену. Приміром, S. Savignon виокремлює чотири складові комунікативної компетентності: лінгвістичну (linguistic) – знання того, як використовувати граматику, синтаксис і словниковий запас мови; соціолінгвістичну (sociolinguistic) – знання того, як правильно використовувати мову та реагувати на неї, враховуючи середовище, тему та стосунки між людьми, які спілкуються; дискурсивну (discourse) – знання того, як інтерпретувати контекст і як будувати більш довгі фрагменти мови, щоб частини становили цілісність; стратегічну (strategic) – знання того, як розпізнавати та виправляти проблеми в спілкуванні, як усунути прогалини у своєму знанні мови та як дізнатися більше про мову та контекст (Savignon, 1983).

V. Bagarić (2007) виділяє дві групи компонентів комунікативної компетентності: лінгвістичну (фонетика, орфографія, граматику, словниковий запас, текстовий дискурс) та прагматичну (спілкування, варіабельність, інтерактивність та культурні рамки).

Тож, загалом можна засвідчити більш лінгвістичне спрямування наукового тлумачення поняття комунікативної компетентності в іноземній науковій думці. Наведену думку підкреслює оновлене розуміння ключових компетентностей в Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя (Council Recommendation, 2018), в якій компетентність «Спілкування рідною мовою» Європейської рамки 2006 року трансформовано у «Грамотність» як здатність ідентифікувати, розуміти, висловлювати, створювати та інтерпретувати поняття, почуття, факти та думки як усно, так і у письмовій формі за допомогою візуальних, звукових / аудіо- та цифрових матеріалів з різних дисциплін та у різних контекстах. Зазначено, що грамотність включає володіння здатністю спілкування й ефективного налагодження контактів з іншими людьми у належний і творчий спосіб. Розвиток грамотності формує основу для подальшого навчання і лінгвістичної взаємодії.

«Спілкування іноземними мовами» Європейської рамки ключових

компетентностей 2006 року замінено на багатомовну компетентність як здатність застосовувати різні мови для спілкування належним чином та ефективно, що широко транслює основні показники грамотності. Отже, як справедливо зазначає Локшина (2019), порівнюючи названі Європейські рамки, навчання мовам і можливість спілкуватися більш ніж однією мовою залишається однією з ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Це актуалізує передусім розвиток лінгвістичних компетентностей і підкреслює важливість вивчення мов у багатомовних суспільствах, тобто на перший план виведено мовний аспект.

Компоненти комунікативної компетентності, що відносяться до прагматичної складової, до здатності спілкуватися в різних соціальних, соціокультурних контекстах, знаходимо також у змісті соціальної компетентності (здатність співпрацювати, співпереживати і знаходити рішення у конфліктних ситуаціях, дбаючи про інклюзивність та підтримку); цифрової компетентності (цифрова комунікація та співпраця); громадянської компетентності (здатність ефективно взаємодіяти з іншими в загальних або суспільних інтересах, вміння вирішувати проблеми, шукати аргументи і брати конструктивну участь у діяльності громади); підприємницької компетентності (уміння співпрацювати з іншими, критичне мислення і вміння вирішувати проблеми, ініціативність та наполегливість та ін.); культурної обізнаності та самовираження (вміння людини розуміти та поважати різноманітні способи креативного вираження й комунікації ідей та сенсів у різних культурах). Можна стверджувати, що комунікативна компетентність виходить за межі однієї ключової (мовної) компетентності й реалізується в багатьох із них.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Узагальнюючи аналіз загального поняття комунікативної компетентності, слід зробити висновок, що переважна більшість науковців визначає його як сукупність знань, умінь та навичок, які забезпечують ефективне спілкування; або як здатність встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми; або як набір комунікативних здібностей в системі внутрішніх ресурсів особистості. Відзначимо, що загальним чинником, що об'єднує всі тлумачення комунікативної компетентності є спілкування, тобто міжособистісна діяльність суб'єктів комунікативних дій. Саме в такому контексті ми тлумачимо досліджуване поняття.

У перспективі наукового пошуку – застосування інтерактивних технологій для формування комунікативної компетентності магістрів спеціальності 011 освітні, педагогічні науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранець, І. В. (2022). *Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією* [дис. ... д-ра філософії]. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Київ.
2. Боровець, О. В. (2016). Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. *Інноватика у вихованні*, 4. 82–89.
3. Боса, В. П. (2018). *Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін* [дис. ... д-ра філософії]. Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир.
4. Голуб, Н. Б. (2011). Комунікативна компетентність учнів загальноосвітньої середньої школи: структурні компоненти. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Педагогічні науки*, 58. 220–224.
5. Дегтярьова, Г. (2016). *Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти*: монографія. Харків: Мачулін.
6. Зверева, Н. Л. (2021). *Формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки* [дис. ... канд. пед. наук]. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків.
7. Кабінет міністрів України. (2018). *Державний стандарт початкової освіти* (№87). <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
8. Кабінет міністрів України. (2020). *Державний стандарт базової середньої освіти* (№ 898). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
9. Клак, І. Є. (2015). *Формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів у процесі вивчення фахових дисциплін* [автореф. дис. ... канд. пед. наук] Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ. <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9dd398cb-6675-46a3-a1c6-ba21dc36ac67/content>.
10. Когут, І. В. (2015). *Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя* [автореф. дис. ... канд. пед. наук]. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6217/1/avtoref-kogut.pdf>.
11. Кондратенко, Н. І. (2018). *Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології* [дис. ... канд. пед. наук]. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24277/1.pdf>.
12. Локшина, О. І. (2019). Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*, 3. 21–30. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-30>.
13. Лупак, Н. М. (2021). *Теорія і практика формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології* [дис. ... д-ра пед. наук]. Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. Тернопіль.
14. Міністерство освіти і науки України (2024¹). *Професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти»* (№ 1466). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466/>
15. Міністерство освіти і науки України (2024²). *Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»* (№ 1225). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>.

16. Ничкало, Н. Г. (2013). Дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх філологів у позанавчальній діяльності з використанням мультимедійних технологій. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 4. 36–42.
17. Пінчук, І. О. (2021). *Система формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки* [дис. ... доктора пед. наук]. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів.
18. Самборська, Н. М. (2018). *Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін* [дис. ... канд. пед. наук]. Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир.
19. Семенов, О. М. & Насіленко Л. А. (2015). *Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів: теорія і практика*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
20. Соняк, Н. Л. (2018). *Дидактичні умови формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі роботи з текстом* [дис. ... канд. пед. наук]. Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. Тернопіль.
21. Bagarić, V. (2007). Defining Communicative Competence. *Metodika*, 8(1). 94–103. <https://hrcak.srce.hr/file/42651>.
22. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
23. Kecskes, Ist. (2013). Intercultural Pragmatic. Chapter 3. Pragmatic Competence. *Oxford Academic Books*. 61–80. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199892655.003.0004>
24. Kiessling, C. & Fabry G. (2021). What is communicative competence and how can it be acquired? *GMS Journal for Medical Education*, 38(3). doi: [10.3205/zma001445](https://doi.org/10.3205/zma001445)
25. Nordquist, R. (2024). Pragmatic Competence. *ThoughtCo*, Jun. 25. [thoughtco.com/pragmatic-competence-1691653](https://www.thoughtco.com/pragmatic-competence-1691653).
26. Savignon, S. J. (1983). *Communicative competence: Theory and classroom practice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
27. Vorweg, C. (2015). Communicative Competence: Linguistic Aspects. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [2-nd Edition]. 294–301. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.53042-6>

COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE CONTEXT OF CURRENT EDUCATIONAL STANDARDS AND SCIENTIFIC RESEARCH

Iryna Boiko

Post-graduate student of the department
of pedagogy and techniques of technological and professional education
SHEI “Donbas State Pedagogical University”
Sloviansk, Ukraine
ORCID 0000-0001-8393-253X
pedagog.ua.i@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the urgent issue of the development of an individual’s communicative competence. Currently, due to the rapid development of digital technologies, digital forms of communication are gaining significant importance, which in turn alters the content and

structure of the concept of communicative competence. Therefore, it is timely to rethink the content of the concept of “communicative competence”, to recognize its new components, and to reformat existing elements. This requires an analysis of new educational and professional standards adopted in recent years in Ukraine, as well as contemporary scientific research aimed at substantiating and understanding the modern context, which is the goal of this article.

A number of national and international documents have been analyzed (State Standard of Primary Education (2018), State Standard of Basic Secondary Education (2020), professional standards “Higher Education Institution Lecturer” (2024), “General Secondary Education Teacher” (2024), European Reference Framework for Key Competences for Lifelong Learning (2018), European Framework for Personal, Social and Learning Key Competence (2020), etc.) to determine new approaches to interpreting the key concept. The analysis of scientific research by domestic and foreign scholars has created a scientific-theoretical basis for understanding the essence of communicative competence and revealed that this pedagogical phenomenon has been studied by many authors and in recent decades has been the subject of numerous dissertations, monographic studies, theoretical and empirical research, etc. The interpretation of the concept of “communicative competence” has been provided by specialists in psychological and pedagogical sciences, sociology, cultural studies, etc. It is concluded that there are different approaches to defining the content of this concept. The vast majority of scientists define it as a set of knowledge, skills, and abilities that ensure effective communication; or as the ability to establish and maintain contacts with other people; or as a set of communicative abilities within the system of an individual's internal resources. It should be noted that the common factor uniting all interpretations of communicative competence is communication, i.e., interpersonal activity between the subjects of communicative actions.

Keywords: communicative competence; communication; communication skills; educational standards; professional standards; dissertation research; teacher; higher education institution lecturer.

REFERENCES

1. Baranets, I. V. (2022). *Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnoho viku iz motornoiu alaliieiu* [Formation of communicative competence in children of senior preschool age with motor alalia] [doctoral dissertation]. Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykhologii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, Kyiv. [in Ukrainian].
2. Borovets, O. V. (2016). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of communicative competence of future teachers in the process of professional training]. *Innovatyka u vykhovanni*, 4. 82–89. [in Ukrainian].
3. Bosa, V. P. (2018). *Formuvannia movlennievoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin* [doctoral dissertation] [Formation of speech competence of future foreign language teachers in the process of studying professional disciplines]. Zhytomyrskyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka. Zhytomyr. [in Ukrainian].
4. Holub, N. B. (2011). Komunikatyvna kompetentnist uchniv zahalnoosvitnoi serednoi shkoly: strukturni komponenty [Communicative competence of secondary school students: structural components]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: Pedahohichni nauky*, 58. 220–224. [in Ukrainian].
5. Dehtiarova, H. (2016). *Rozvytok informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti vchyteliv filolohichnykh dystsyplin u systemi pislidyplomnoi osvity* [Development of information and communication competence of teachers of philological disciplines in the system of postgraduate education]: monohrafiia. Kharkiv: Machulin. [in Ukrainian].
6. Zvierieva, N. L. (2021). *Formuvannia pedahohichnoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Formation of pedagogical communicative competence of future primary school teachers in the process of professional training] [doctoral dissertation]. Kharkivskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody.

Kharkiv. [in Ukrainian].

7. Kabinet ministriv Ukrainy. (2018). *Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity* [State Standard of Primary Education] (№ 87). <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> [in Ukrainian].

8. Kabinet ministriv Ukrainy. (2020). *Derzhavnyi standart bazovoï serednoï osvity* [State Standard of Basic Secondary Education] (№ 898). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>. [in Ukrainian].

9. Klak, I. Ye. (2015). *Formuvannia profesiinoï komunikatyvnoï kompetentnosti v maibutnikh uchyteliv-filolohiv u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin* [Formation of professional communicative competence in future philology teachers in the process of studying professional disciplines] [doctoral thesis]. Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Kyiv. <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9dd398cb-6675-46a3-a1c6-ba21dc36ac67/content>. [in Ukrainian].

10. Kohut, I. V. (2015). *Formuvannia profesiino-pedahohichnoï komunikatyvnoï kompetentnosti maibutnoho vchytelia* [Formation of professional and pedagogical communicative competence of a future teacher] [doctoral thesis]. Poltavskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka. Poltava. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6217/1/avtoref-kogut.pdf>. [in Ukrainian].

11. Kondratenko, N. I. (2018). *Metodyka formuvannia komunikatyvnoï kompetentnosti maibutnikh zhurnalistiv na zasadakh linhvokulturolohii* [Methodology for the formation of communicative competence of future journalists on the basis of linguistic and cultural studies] [doctoral dissertation]. Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. Kyiv. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24277/1.pdf>. [in Ukrainian].

12. Lokshyna, O. I. (2019). Yevropeiska dovidkova ramka kliuchovykh kompetentnostei dlia navchannia vprodovzh zhyttia: onovlene bachennia 2018 roku [European Reference Framework of Key Competences for Lifelong Learning: An Updated Vision for 2018]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 3. 21–30. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-30>. [in Ukrainian].

13. Lupak, N. M. (2021). *Teoriia i praktyka formuvannia komunikatyvnoï kompetentnosti maibutnikh uchyteliv mystetskykh spetsialnostei na zasadakh intermedialnoi tekhnolohii* [Theory and practice of forming communicative competence of future teachers of art specialties on the basis of intermedia technology] [doctoral dissertation]. Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. Hnatiuka. Ternopil. [in Ukrainian].

14. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2024¹). *Profesiinyi standart «Vykladach zakladu vyshchoï osvity»* [Professional standard «Teacher of a higher education institution»] (№ 1466). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466/> [in Ukrainian].

15. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2024²). *Profesiinyi standart «Vchytel zakladu zahalnoï serednoï osvity»* [Professional standard «Teacher of a general secondary education institution»] (№ 1225). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>. [in Ukrainian].

16. Nychkalo, N. H. (2013). Dydaktychni pryntsypy formuvannia komunikatyvnoï kompetentnosti maibutnikh filolohiv u pozanavchalnii diialnosti z vykorystanniam multymediinykh tekhnolohii [Didactic principles of forming communicative competence of future philologists in extracurricular activities using multimedia technologies]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*, 4. 36–42. [in Ukrainian].

17. Pinchuk, I. O. (2021). *Systema formuvannia inshomovnoï komunikatyvnoï kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly u protsesi profesiinoï pidhotovky* [The system of forming foreign language communicative competence of future primary school teachers in the process of professional training] [doctoral dissertation]. Hlukhivskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Oleksandra Dovzhenka. Hlukhiv. [in Ukrainian].

18. Samborska, N. M. (2018). *Formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv zi spetsialnosti «Medsestrynstvo» u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin* [Formation of social and communicative competence of future specialists in the specialty "Nursing" in the process of studying humanitarian disciplines] [doctoral dissertation]. Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, Zhytomyr. [in Ukrainian].
19. Semenoh, O. M. & Nasilenko L. A. (2015). *Profesiina komunikatyvna pidhotovka maibutnikh yurystiv: teoriia i praktyka* [Professional communicative training of future lawyers: theory and practice] [monohrafiia]. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka. [in Ukrainian].
20. Soniak, N. L. (2018). *Dydaktychni umovy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv u protsesi roboty z tekstom* [Didactic conditions for the formation of communicative competence of younger schoolchildren in the process of working with the text] [doctoral dissertation]. Ternopilskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. Hnatiuka. Ternopil. [in Ukrainian].
21. Bagarić, V. (2007). Defining Communicative Competence. *Metodika*, 8(1). 94–103. <https://hrcak.srce.hr/file/42651>.
22. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
23. Kecskes, Ist. (2013). Intercultural Pragmatic. Chapter 3. Pragmatic Competence. *Oxford Academic Books*. 61–80. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199892655.003.0004>
24. Kiessling, C. & Fabry G. (2021). What is communicative competence and how can it be acquired? *GMS Journal for Medical Education*, 38(3). doi: [10.3205/zma001445](https://doi.org/10.3205/zma001445)
25. Nordquist, R. (2024). Pragmatic Competence. *ThoughtCo*, Jun. 25. [thoughtco.com/pragmatic-competence-1691653](https://www.thoughtco.com/pragmatic-competence-1691653).
26. Savignon, S. J. (1983). *Communicative competence: Theory and classroom practice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
27. Vorwerg, C. (2015). Communicative Competence: Linguistic Aspects. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [2-nd Edition]. 294–301. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.53042-6>

Матеріали надійшли до редакції 09.11.2024 р.